

Nyhetsbrev fra Program for kulturstudier

Adresse: Senter for kulturstudier, Haakon Shetelig's plass 11, 5007 Bergen

Tlf. 55589810, Faks. 55589809, e-post: kulturstudier@kul.uib.no

www.uib.no/kul/

TEMA: KUNSTNERE

Kunstnermyte under press.....s.1**Komponisten Norge glemte**.....s.3**Spill om posisjoner**.....s.4

Selvportrett med bandasjert øre (Van Gogh, 1889)

Program for kulturstudier er et forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd. Programmet skal i femårsperioden 1998 til og med 2002 fremme tverrfaglig humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning om kulturforståelse, kulturbrytning og kulturpolitikk i det moderne Norge. Gjennom finansiering av større grunnforskningsorienterte prosjekter, er målet med programmet å framskaffe ny kunnskap som kan bidra til å øke innsikten i og forståelsen for utviklingen av kulturelle verdier, forestillinger, ytringsformer, interesser og konflikter i det norske samfunnet. Samtidens mangfoldige kultursituasjon studeres på bakgrunn av både historiske og internasjonale kontekster. Tradisjonelle kulturforståelser, både i forskningsmiljøene og i samfunnet for øvrig, skal problematiseres.

Programmet har også som mål å bidra til at det etableres en mer aktiv kulturdialog i det norske samfunnet. Forskningsprosjektene vil ha en slik dialog både som forutsetning og som resultat.

<http://www.uib.no/kul/>

Kunstnermyte under press

I en tid der kunsten utsettes for økende krav om kommersiell tilpasning, tar stadig flere unge kunstutdanning. Utviskingen av skillet mellom «høy» og «lav» kunst har medført at de tradisjonelle kunstinstitusjonene er under konstant press både fra publikum og vordende kunstnere.

— På grunn av begrenset kapasitet i Norge, søker stadig flere seg inn på utenlandske, særlig engelske, kunstinstitusjoner, sier professor ved Høgskolen i Telemark Per Mangset i prosjektet «Mange er kalt, men få er utvalgt». Mangset forsker på sosiokulturelle og kulturpolitiske utvelgelsesprosesser i forbindelse med rekruttering til yrker innen teater, billedkunst og musikk. På bakgrunn av to nasjonale undersøkelser, blir det anslått at økningen i den profesjonelle kunstnerbefolkningen har vært på 30-40 prosent i perioden 1979/80 -1994. Pr. i dag er det flere norske teaterstudenter i England enn i Norge. Som ikke-EU-borgere betaler norske studenter høyere studieavgifter enn EU-studentene, og blir derfor betraktet som attraktive søkere. Mange har imidlertid hatt problemer med å slippe inn på det profesjonskontrollerte arbeidsmarkedet i Norge etter endt utdanning i utlandet. Delvis som følge av utilstrekkelig kvalitetsnivå på utdannelsene, og delvis på grunn av kunstfaglig erfaring som avviker fra de dominerende norske idealene. I tillegg mangler de ofte sosiale nettverk av den type som norske studenter kan bygge opp i løpet av studietida.

— Dette har medvirket til at andelen frilansere har økt kraftig. Det som tidligere var lavstatus, særlig innen teater, er blitt en normal situasjon, og for mange også en ønsket situasjon, sier Mangset.

De norske teaterinstitusjonene har tradisjonelt sett vært veldig regulert og beskyttet. Som student ved Statens teaterhøgskole var du tidligere nærmest garantert jobb ved et av institusjonsteatrene. Tidlig i januar i 3. året fikk de mest attraktive studentene tilbud om jobb ved de mest attraktive institusjonene, og innen studie-slutt skulle alle i prinsippet være sikret jobb. Nå er disse rekrutteringspraksisene i ferd med å løse seg opp, ifølge Mangset.

— Frilanserne fra utlandet representerer en annen type utøvende kunstnere som har spesialisert seg på audition hvor de markedsfører seg direkte. De kombinerer gjerne teater, film og såpe. Noen tjener godt, men det er store forskjeller og hard konkurranse, sier Mangset.

— *Hvorfor ønsker stadig flere et kunstneryrke, til tross for vanskelige framtidsutsikter?*

— Gjennom over 30 kvalitative intervju med unge kunstnere, har jeg dannet meg et visst bilde av dette. Noen svarer at de *måtte* bli kunstnere, som et slags kall. Andres valg fremstår mer tilfeldig, som ledd i et moderne selvrealiseringsprosjekt. Du har med andre ord den karismatiske kunstnertypen på den ene siden og den mer søkende, selvrealiserende typen på den andre. For øvrig har jeg funnet at det er store forskjeller på studentrollene innen teater, billedkunst og musikk. Teater, og særlig billedkunst, svinger mellom ulike sjangre og ikke sjelden også på tvers av ulike kunstfag. En skulptør skriver kanskje skjønnlitteratur i tillegg. Dette henger blant annet sammen med at Kunstakademiet er et fritt studium i motsetning til Musikkonservatoriet og musikkhøgskolens strukturerte undervisningsopplegg. Musikerne er også de som i minst grad er fagoverskridende, ifølge Mangset.

—Flere av dem ser ikke utelukkende på seg selv som kunstnere. De er heller ikke fremmed for å bli pedagoger, noe som ellers har ganske lav status blant andre kunstnere og kunststudenter, sier han.

Et sentralt aspekt ved prosjektet «Mange er kalt, men få er utvalgt», er å se på kunstnerne som en type risikotakere i samfunnet og hvordan de håndterer denne usikkerhetssituasjonen.

—Mitt inntrykk er at de fleste går på med krum nakke. For mange er usikkerhet en naturlig del av livet, som de håndterer med blant annet å koble «lav», kommersiell kunst til den «høye», mer estetisk skolerte, sier Mangset.

—Tidligere skulle man ikke skitne til hendene sine med kommersielle oppdrag, mens i dag er dette ikke lenger tabu. Billedkunststudenter skaffer seg gjerne mediekompetanse og spekulerer i hvordan de kan bruke kunstkompetansen sin på ulike fagfelt. Når jeg spør om de fortsatt ser på seg selv som kunstnere, svarer de ja. Det hele handler om kunstnerisk kontroll. Når en student samarbeider med Hydro for å få realisert en utstilling, oppleves gjerne kontakten med næringslivet som legitim. Må han livnære seg ved å lage søndagsportrett av banksjefer derimot, har han ikke lenger kontroll. Dette blir stadig sett på som tabu innenfor kunstverden, sier Mangset.

Et annet sentralt trekk ved «de nye kunstnerne» er at de gjerne arbeider i tverrfaglige team på felles prosjekter. Dette gjelder særlig billedkunstnere som arbeider med interaktive prosjekter, ifølge cand.philol. Hege Charlotte Faber ved Kunstakademiet i Trondheim/Filosofisk institutt, NTNU. Hun arbeider selv med dr.gradsprosjektet «Kunstverket i dataalderen», som i hovedsak konsentrerer seg om 90-tallskunst innen elektroniske/digitale medier.

—På mange måter utøver de nye kunstnerne kritikk mot den romantiske kunstnermyten ved å invitere til tverrfaglig samarbeid og til dialog med publikum og samfunnet, sier Faber.

Noe av det som har utkrystallisert seg på 90-tallet har vært ønsket om å finne alternativer til de etablerte utstillingsstedene. Private hjem, byrommet og Internett er slike alternative «utstillingssteder». Samtidig skaper det interaktive aspektet en ny type kunstnere og et annerledes medskapende kunstpublikum, ifølge Faber.

— Ved å tvinge tilskueren til dialog, gir kunstneren slipp på noe av kontrollen over eget kunstverk, sier hun.

Videre påpeker hun viktigheten av å definere begrepet interaktiv, som vi ellers er så raske til å bruke. Én viktig kategori er når publikum får mulighet til å utforske, men ikke videreutvikle et kunstprosjekt. F.eks. ved å stille seg under en lydusj på Gardermoen (Anna Karin Rynander og Per-Olof Sandberg, 1998), eller ved å trykke på noen knapper for å sette «spillet» i gang. Den andre hovedkategorien er der hvor publikum blir aktivt medskapende i selve kunstprosjektet. Her nevner hun blant annet Antonio Muntadas' nettkunstprosjekt, *The File Room* (1994-), der kunstneren har katalogisert kunstverk fra ulike land og epoker som har vært utsatt for sensur, og ber publikum bidra med flere eksempler ved å sende ham e-post.

—Det som preger samtidskunsten er etter mitt skjønn at den med stor selvfølghet beveger seg over mange felt. Kunsten utforsker også ulike teoretiske perspektiver gjennom de spørsmål den reiser, og forholder seg dermed også til ulike filosofiske spørsmål, sier Faber. Kunstneren blir med andre ord vel så mye teoriforvalter som skapende kunstner.

Hva da med det originale, autentiske kunstverket? Eksisterer det i dataalderen?

—Mitt inntrykk er at man ikke lenger har ambisjoner om å opprettholde kunstnermyten og ideen om det unike kunstverket. Hvordan kunsten utvikler seg i møtet med publikum er mer et åpent spørsmål, avslutter Faber.

SKRIFTSERIEN KULTURSTUDIER

Bøker som kommer:

Solveig Moldrheim: *På jakt i stereotypijungelen*

Jon Lykke: *Mellom ord og bilde*

Svein Bjørkås (red.): *Symbolsk makt*

Jostein Gripsrud (ed.): *Sociology and aesthetics*

Bestilling:

Alle bøkene i skriftserien legges ut for bestilling på Høyskoleforlagets hjemmesider. Her finner du også informasjon om forlaget, utgitte bøker og informasjon om Program for kulturstudier. Ved bestilling mottar du boken sammen med en faktura.

Andre bestillingsmåter:

Send en e-post med tittel på boken og forfatter av boken du ønsker å bestille til

bestilling@hoyskoleforlaget.no

Eller bruk Høyskoleforlagets ordreteltelefon:

38 10 50 50/ faks: 38 10 50 01

Postadresse:

Høyskoleforlaget, Postboks 39, 4661 Kristiansand

Abonnement

Du kan også abonnere på serien. Som abonnent vil du få en rabatt på 20 prosent i forhold til ordinær pris.

Mer informasjon finner du på:

<http://www.hoyskoleforlaget.no/kulturstudier/>

Mange er kalt, men få er utvalgt.

Sosiokulturelle og kulturpolitiske utvelgesprosesser ved rekruttering til kunstnerrollen

Prosjektleder: Per Mangset, tlf. 35 06 15 05

e-post: mangset@tmforskbo.no

“Mange er kalt, men få er utvalgt” har et todelt siktemål. For det første skal det gjennomføres en studie av sosiokulturelle og kulturpolitiske utvelgesprosesser ved rekruttering til kunstneryrker. I undersøkelsen vil det bli fokusert både på allmenne sosiale faktorer som motiverer til valg av kunstnerisk karriere og på seleksjonsmekanismer både i utdanningssystemet og i det profesjonelle kunstfeltet. For det andre skal prosjektet organisere og iverksette nettverks- og infrastrukturiltak for å styrke og internasjonalisere den kulturpolitiske forskningen i Norge.

Kunstverket i dataalderen

Stipendiat Hege Charlotte Faber, NTNU

Tlf. 735 97904/735 98343

e-post: Hege.Faber@trdkunst.no

Den som spiller best får jobben

Forsker Trine Annfelt, NTNU

Tlf. 735 98211, e-post: trine.annfelt@hf.ntnu.no

Prosjektene er delprosjekter under **BLIKKET: Grunnlagsstudier av kulturpraksiser og kunnskapskulturer** ved NTNU

Prosjektleder: Gunnar Foss

Tlf. 735 96422

e-post: gunnar.foss@hf.ntnu.no

Spill om posisjoner

Påvirker kjønn og seksualitet valg av instrumenter og kjønnsfordeling på den musikalske arena?

—Til tross for den økende kvinnetilslutningen til musikeryrker de siste par-tre tiårene, fordeler kvinnene seg ulikt innen musikklivet. Noen instrumenter er for eksempel blitt nærmest som rene kvinneinstrumenter å regne. Ser vi på utdanning i musikk har kvinner dessuten kommet relativt sterkt inn i klassisk musikk, men nesten ikke i kirkemusikk og jazz. I jazz er og har kvinnene alltid vært sangere, mens svært få, om noen, menn søker utdanning i jazzsang. Samtidig synger både menn og kvinner opera, sier Trine Annfelt ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.

—I dag foregår rekruttering til et profesjonelt orkester utelukkende på grunnlag av prøvespill, eventuelt etterfulgt av prøveperioder. Den som spiller best får med andre ord jobben. Samtidig skjer det en nyorganisering etter kjønn i musikklivet, sier Annfelt.

I post.doc-prosjektet «Den som spiller best får jobben – forhandling om kjønn og musikk i norsk musikkutdanning» undersøker hun om, og hvordan, kvinnenes deltakelse i musikeryrket påvirker meningsdanning knyttet til musikk og musikere. På bakgrunn av empiriske funn mener Annfelt at det vil være nødvendig å undersøke forholdet mellom kjønn og musikk, og å koble inn teoretiske forståelser av kjønn og seksualitet i analysen.

—Gjennom intervjuer og samtaler med en rekke jazzmusikere i Norge og i utlandet, er det mitt klare inntrykk at det er svært langt mellom (åpne) homoseksuelle jazzutøvere. Dette er allerede enn i klassisk, instrumental musikk og opera, sier Annfelt, som selv er tydelig overrasket over oppdagelsen:

—Jeg oppfatter jazzmiljøet som et frilynt miljø med rikelig takhøyde for åpne homoseksuelle utøvere. Derfor er det også overraskende at det er langt mellom dem. En hypotese kan være at det finnes psykiske strukturer i jazz-sjangeren som ligger skjult for oss. Den sterke posisjonen improvisasjonen har gir kanskje muligheter for utspill av følelser som kulturen ellers setter en stopper for, men dette er foreløpig bare en hypotese. Det er derfor tidlig å trekke noen konklusjoner på dette stadiet i forskningen, avslutter Annfelt.

Kulturstudier nr. 5: «Blikket»: Kultur, fornuft og praksis. Redigert av Olav Gundersen og Gunnar Foss

Komponisten Norge glemte

Som følge av en rekke tilfeldigheter kommer pianist Thomas D. A. Tellefsen fra Trondheim i tale med en venn av en venn av Chopin. De befinner seg i Paris 1844. Unge Tellefsen er enogtyve år. Han har lenge drømt om å bli Chopins elev. Men mesteren synes å være utilnærmelig. Rørt over Tellefsens intense ønske, lover vennen å bringe Tellefsens ord videre. Dagen etter får Tellefsen et brev fra Chopins venn, som viser seg å være forfatteren George Sand. Hun vil gjerne møte ham. Bare få dager senere er Tellefsen Chopins elev. Det faglige samarbeidet og varme vennskapet utvikler seg og vedvarer helt frem til Chopins død i 1849. Frem til sin egen død i 1874 oppnår Tellefsen en bemerkelsesverdig posisjon i musikkmetropolen Paris. Han blir en internasjonal størrelse både som komponist, pianist og pedagog. I ettertid har han for øvrig forsvunnet fra de fleste musikkelskeres bevissthet.

(Thomas D. A. Tellefsen, 1855)

—Dette til tross for at Tellefsen var en av de første som benyttet elementer fra norsk folkemusikk i sine komposisjoner, og dessuten er opphavsmann til de to første norske klaverkonserterne, sier cand philol. Ingrid Loe Dalaker ved musikkvitenskapelig institutt, NTNU. Prosjektet «Komponisten Thomas D.A. Tellefsen: eksotisk i Frankrike - triviell i Norge» er et delprosjekt under paraplyprosjektet «Det egne og det andre».

—Evalueringen av Tellefsen i norsk musikkhistorie står i nær sammenheng med tradisjoner fra romantisk historisme og historisk positivisme. Disse tradisjonene danner grunnlaget både for en organisk evolusjonstenking som skildrer utviklingen som en bevegelse mot et topp-punkt og en fremelsking av det særegne norske. Innenfor disse rammene var Tellefsen verken norsk nok eller stilhistorisk original nok i sin musikk, sier Dalaker.

Da Tellefsen kom til Paris som 19-åring i 1842, var det fortsatt de private salongene som dominerte musikklivet. Fram mot 1870-tallet kom de offentlige konsertsalene og den moderne

musikkulturen slik vi kjenner den i dag. Til tross for dette fortsatte Tellefsen å fremføre musikken sin i de private salongene og fremstod på mange måter med samme image som Chopin. Det at han også skrev musikk innenfor samme stilidiom som Chopin, kan nok også ha ført til en oppfatning av ham som en Chopin-epigon. Produksjonen til Tellefsen var ikke stor; han etterlot seg 44 opus. De fleste av verkene hans er for solo-klaver. Den kammermusikalske produksjonen er imidlertid relativt stor både sett i forhold til tiden Tellefsens levde i og resten av produksjonen. Han skrev to fiolinsonater, en cellosonate, en klavertrio, en sonate for klaver, og en sonate for to klaver.

—Tellefsen benyttet seg av folkemusikkelementer i mange av sine komposisjoner på 1840-60-tallet. Disse brukte han i kunstmusikalske formprinsipper som mazurka og rondo. I ettertid er det tydelig at f.eks Griegs måte å benytte folkemusikken på betraktes som en mer autentisk og ekte uttrykksform enn Tellefsens, sier Dalaker. Videre forteller hun at Tellefsen brakte med seg fra Trondheim en spesiell barokk-tradisjon som står i direkte linje til J.S Bach. Disse kunnskapene fikk Tellefsen god nytte for i 1850- og 60-årenes gjenoppliving av en tidlig musikktradisjon i Paris.

—Tellefsen førte et liv i den øverste samfunnsklasse. Det er mulig å se hans posisjon i norsk musikkhistorie i relasjon til nasjonale verdier og 1800-tallets kulturelle konstruksjoner. Hans livsstil og adelige klientell, står i sterk kontrast til hans samtidige Bjørnstjerne Bjørnsons bonderomantikk, sier Dalaker.

Til tross for at Tellefsen var en virtuos musiker, en dyktig komponist og deltager i i musikalske hovedtendenser i samtidens Paris, er det heller ingen grunn til å overvurdere hans betydning, ifølge Ingrid Loe Dalaker:

—Faren er selvsagt å geniforklare Tellefsen nå i ettertid. Han var håndverksmessig meget god, men ingen nyskaper som Beethoven eller Chopin. Men han har skrevet musikk som er verdt å lytte til og fortjener derfor en plass i norsk musikkhistorie, sier Dalaker.

Det egne og det andre

Gjennom en grunnleggende refleksjon knyttet til begrepene det «egne» og det «andre» vil prosjektet stimulere til utvikling av metodiske tilnæringsmåter innenfor humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag.

Prosjektets hovedmål er å utvikle tilnæringsmåter i humanistisk forskning, som inkluderer en faglig og samfunnsmessig forståelse av et prosessuelt kulturbegrep. Prosjektet legger vekt på å konfrontere de ulike fags synspunkter med *hverandres*, slik at det «egne» i møtet med det «andre» ikke bare blir et samfunnsfenomen som betraktes, men også aktiviserer en kritisk metodisk vitenskapsrefleksjon. Hovedmålet skal realiseres gjennom følgende delmål: a) en post.doc.monografi om det europeiske i det nynorske; b) en dr.avhandling innenfor musikkvitenskap; c) en tverrfaglig «konfrontasjon» i form av seminarer og workshops, med basis i en ikke-essensialistisk forståelse av de enkelte fagfelt, som skal resultere i enkeltpublikasjoner og studentarbeider.

Prosjektleder: Frode Helland, NTNU
Tlf. 735 96414, e-post: frode.helland@hf.ntnu.no

Delprosjekter:

Ingrid Loe Dalaker: Komponisten T. D. A. Tellefsen: eksotisk i Frankrike - triviell i Norge, tlf. 735 50735
e-post: ingrid.dalaker@hf.ntnu.no

Peter Burgess: Det europeiske i det nynorske
Tlf. 7007 5195, e-post: peter.burgess@hivolda.no

Notiser:

Norsk kulturpolitikks historie

Program for kulturstudier har invitert et begrenset antall forskere/forskningsmiljøer til å komme med innspill til gjennomføring av prosjektet «Norsk kulturpolitikk i et historisk og kulturalanalytisk perspektiv». Studien skal gjennomføres som en bredt anlagt analyse av norsk kulturpolitikk slik den har utviklet seg på 1800- og 1900-tallet, med vekt på det siste århundret. Prosjektet vil være tre-årig og forventes avsluttet våren 2003.

Journaliststipend

Journalister kan nå søke arbeidsstipend fra Program for kulturstudier. For inneværende år utlyses to stipendier à kr. 30.000 pr. måned. Stipendiatene skal samarbeide med prosjekter som hører inn under Program for kulturstudier. Mer informasjon om stipendiene kan fås ved henvendelse til Senter for kulturstudier. Utlysningen finner du på programmets hjemmesider.

Kamp om kroppen under Forskningsdagene

I Bergen vil *Kampen om kroppen* være et hovedtema for Forskningsdagene 2000. Tema er hentet fra prosjektet med samme navn, som er finansiert av Program for kulturstudier. Det vil bli lagt opp et bredt samarbeid mellom kulturforskerne i prosjektet og forskere fra fagområder som biologi, medisin og helse, teknologi, kunst, pedagogikk, idrettsfag, økonomi- og markedsføringsfag. Forskningsdagene går av stabelen i perioden fra 22. september til 1. oktober. Et stort arrangement er planlagt for lørdag 23. september i området ved Fisketorget i Bergen.

Ny utstilling om samisk kultur

«Sápmi – en nasjon blir til» er tittelen på en ny utstilling ved Tromsø museum. Utstillingen er et forskningsformidlingstiltak med formål å gi et korrektiv til etablerte oppfatninger i norsk allmennhet av samiske forhold der fortid, reindrift og flyttsamer, joik, natur og villmarksliv er dominerende. Utstillingen vil beskrive nyere samisk historie og nåtid gjennom en framstilling av den politiske og kulturelle utvikling blant samer i Norge etter siste verdenskrig fram til i dag. Formålet vil være å vise hvordan det har gått til at samer, fra å være en liten, spredt og usynlig utkantbefolkning, har etablert seg som en nasjon i politisk og kulturell forstand og blitt en maktfaktor i norske og internasjonale sammenhenger – den såkalte «Samebevegelsen».

Utstillingen åpner for publikum 1. oktober 2000.

Nyhetsbrev fra Program for kulturstudier

kommer ut fire ganger i året.

Utgiver: Senter for kulturstudier
Adresse: Fastings Minde, Haakon Shetelig's plass 11,
5007 Bergen
<http://www.uib.no/kul/>
kulturstudier@kul.uib.no

Redaktør: Morten Steffensen
tlf. 55 58 90 35/ fax. 55 58 98 09
morten.steffensen@kul.uib.no

Journalist: Marit Eikemo, Camera tekst og bilder as